

Uwarunkowania braku partnera życiowego w percepcji młodych dorosłych żyjących w pojedynkę

KATARZYNA PALUS

Instytut Psychologii
Uniwersytet im. A. Mickiewicza
Poznań

STRESZCZENIE

Prezentowane badania dotyczą uwarunkowań braku partnera życiowego w percepcji młodych dorosłych żyjących w pojedynkę. Przeprowadzono je z zastosowaniem wywiadu narracyjno-biograficznego w ujęciu Schützego z udziałem 36 osób (22 kobiet i 14 mężczyzn) w wieku 21–30 lat. Podstawą analizy zgromadzonych materiałów była: (1) analiza narracji w ujęciu Schützego i (2) hermeneutyczna analiza autonarracji stosowana m.in. w badaniach Bartosz (2002) dotyczących związku przeżywania macierzyństwa w poszczególnych jego fazach ze zmianą systemu znaczeń i sposobu życia jednostki. W efekcie przeprowadzonych analiz wypowiedzi uczestników zostały pogrupowane w sześć kategorii wskazujących na przyczyny braku partnera z subiektywnej perspektywy respondentów. Odwołując się do języka osób badanych, kategorie te określono następująco: (1) „Nie trafiłam/-em na właściwego/-ą”, (2) „Czas na oddech po rozstaniu”, (3) „Nieśmiałość mi przeszkadza”, (4) „On/ona mnie nie chce”, (5) „Jestem typem samotniczym”, (6) „Dużo pracuję”. Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają na ogólnym poziomie sformułować następujące wnioski: (1) młodzi dorośli wskazują na różnicowane przyczyny braku partnera życiowego i lokują je zarówno w czynnikach zewnętrznych, jak i wewnętrznych oraz (2) w większości przypadków przyznają oni,

że trudno wskazać na jeden tylko powód życia w pojedynkę, gdyż niejednokrotnie jest ono rezultatem powiązanych z sobą kilku okoliczności.

Słowa kluczowe: wczesna dorosłość, partner życiowy, życie w pojedynkę, wywiad narracyjno-biograficzny

WPROWADZENIE

Wśród zróżnicowanych obszarów psychospołecznej aktywności młodych dorosłych, takich jak tworzenie niszy społecznej, budowanie rodziny i rozpoczynanie kariery zawodowej (Brzezińska, 2002), za centralne zadanie tej fazy życia psychologowie rozwojowi zgodnie uznają poszukiwanie intymności z innymi, zwłaszcza ze współmałżonkiem. Dla Erika H. Eriksona (1997; 2002; 2004) jest to okres rozwiązywania kryzysu intymność versus izolacja i tworzenia (bądź nie) znaczącej, intymnej więzi z drugą osobą. Roher L. Gould (1972, za: Tyszkowa, 1990) do ważnych zdarzeń życiowych, stanowiących punkty węzłowe życia i rozwoju jednostki na tym etapie, zalicza takie zdarzenia, jak pierwsza miłość, zawarcie małżeństwa oraz rodzicielstwo. Daniel J. Levinson (1978, za: Bakiera, 2008) główne zadanie tej fazy widzi w kształtowaniu przez mężczyznę intymnych związków z kobietą i zaakceptowaniu odpowiedzialności wynikającej z rodzicielstwa.

Z kolei Robert J. Havighurst (1981) wymienia osiem głównych zadań rozwojowych, jakie stoją przed młodymi dorosłymi, w tym m.in. wybór małżonka, uczenie się współżycia z nim, założenie rodziny i wychowywanie dzieci oraz prowadzenie domu. Potrzeba intymności może być jednak zaspokajana nie tylko w małżeństwie, ale również w relacjach z przyjaciółmi i krewnymi, ale także w związkach nieformalnych (Turner, Helms, 1999; Kaiser, Kashy, 2005). Pomimo obserwowanej współcześnie heterogeniczności życia małżeńskiego i rodzinnego (Slany, 2006a) oraz większej akceptacji jego alternatywnych form (w tym również życia w pojedynkę), zarówno w Polsce, jak i w innych krajach, większość młodzieży i młodych dorosłych oczekuje, że wstąpi w związek małżeński (Martin i in., 2003, za: Koropeczyk-Cox, 2005).

Jakkolwiek rozwój każdego człowieka cechuje się odmiennym rytmem i czasem potrzebnym na podjęcie i realizację zadań rozwojowych (Brzezińska, 2005), to każdy z nas do pewnego momentu żyje jako osoba niezwiązana formalnie i nieformalnie z partnerem życiowym (DePaulo, Morris, 2005). Dla niektórych osób okres pozostawania w pojedynkę stanowi jedynie pewien etap poprzedzający zaangażowanie się w długotrwałą relację i/lub zawarcie związku małżeńskiego (Kaiser, Kashy, 2005). Dla innych z kolei brak partnera, wynikający z różnorodnych przyczyn, może stanowić stan przedłużający się wbrew ich woli. O ile część osób wybiera życie w pojedynkę, w tym stan duchowny, i nikt zazwyczaj nie kwestionuje tego (Braun-Galkowska, 1989), o tyle w odniesieniu do osób świeckich formułuje się szereg twierdzeń na temat uwarunkowań ich życiowej sytuacji. Wielu dorosłych niewątpliwie żyje w pojedynkę z wyboru (Lewis, 1998; Boyd, Bee, 2008; Braun-Galkowska, 2008) i preferuje taki styl życia, ale jednak część z nich, z racji faktycznych lub też wyobrażonych okoliczności, nie znajduje partnera życiowego (Lewis, 1998).

Badania amerykańskie (Darrington, Piercy, Niehuis, 2005) ujawniają trzy zasadnicze przyczyny życia w pojedynkę: (1) osobisty wybór, (2) okoliczności zewnętrzne oraz

(3) osobiste deficyty. Jak wskazuje Maria Braun-Galkowska (2008), na świecie jest wiele osób samotnych z wyboru lub z konieczności, ale jednocześnie wielu jest ludzi nieposiadających partnera z racji swego egoistycznego nastawienia do życia, chęci samorealizacji, wygody, niechęci do podejmowania odpowiedzialności za innych, którzy swój czas i energię inwestują w pracę i karierę zawodową. Drugą grupę przyczyn, którą wyodrębniono w badaniach Jany Darrington i in. (2005) oraz w badaniach Douglasa Austrom i Kim Hanel (1985, za: Darrington i in. 2005), stanowią tzw. okoliczności zewnętrzne, wśród których najczęściej wymieniane jest niespotkanie właściwej osoby. Potwierdzają to również polskie badania, w tym i własne, w których kobiety i mężczyźni wskazują na brak odpowiedniego dla siebie partnera, z którym mogliby zawrzeć związek małżeński lub żyć w związku nieformalnym (Slany, 2006a; Paprzycka, 2008; Żurek, 2008). Trzecią kategorię uwarunkowań konstytuują tzw. osobiste deficyty, do których osoby żyjące w pojedynkę zaliczają na przykład zbytnią nieśmiałość bądź poczucie własnej nieatrakcyjności fizycznej lub społecznej (Darrington i in., 2005). Podobnie w badaniach Denise Donnelly, Elizabeth Burgess, Sally Anderson, Reginy Davis i Joya Dillarda (2001) nad brakiem partnera seksualnego – mężczyźni i kobiety jako barierę w nawiązywaniu i utrzymywaniu relacji wymieniali nieśmiałość. Jak wskazuje Janusz Gajda (1987), niewielka jednak liczba osób poszukuje przyczyn braku partnera w sobie, tj. w cechach swojego charakteru, atrakcyjności fizycznej, kompleksach czy też nieumiejętności inicjowania bliższych kontaktów. Trzeci rodzaj uwarunkowań samotności można wyjaśnić m.in. w kategoriach dokonywanych atrybucji oraz tendencji do przeceniania roli czynników wewnętrznych i niedoceniań roli sytuacji (Aronson i in., 1997). Różnica między aktorem a obserwatorem w zakresie spostrzegania zachowań ujawnia się także w odniesieniu do osób żyjących w pojedynkę. Przyczyny tego stanu osoby te upatrują w czynnikach zewnętrznych, na przykład niespotkanie właściwego mężczy-

ny/kobiety, natomiast osoby będące w związkach przyczyn poszukują w cechach, postawach, zachowaniach osoby niezamężnej/nieżonatej, na przykład w jej nieśmiałości bądź wysokich wymaganiach wobec potencjalnych partnerów. Tendencję tę potwierdzają badania Ewy Grzeszczyk (2005), w których kobiety w związkach małżeńskich, wypowiadające się na temat powodów życia w pojedynkę, wskazywały na egoizm niezamężnych kobiet oraz ich brak umiejętności uwodzenia mężczyzn.

Uwarunkowania braku partnera życiowego stanowią bez wątpienia konstelację wielu różnych, lecz wzajemnie powiązanych z sobą czynników o charakterze psychologicznym, społecznym, demograficznym oraz kulturowym. Ten stan rzeczy wynika z faktu, iż rozwój człowieka stanowi dynamiczną interakcję między jednostką a otoczeniem (Brzezińska, 2002). Socjologowie wiążą powszechność życia w pojedynkę ze zmianami społecznymi wywołanymi przez: (1) drugie przejście demograficzne (Slany, 2001b), które obejmuje m.in. przejście od rodziny dużej do rodziny małej, (2) przeobrażenia w tradycyjnych rolach kobiet i mężczyzn (Duch-Krzystoszek, 1998), (3) przemiany w sferze wartości, wzorców i norm, wśród których naczelnym miejscem zajmuje dziś autonomia, kierowanie własnym losem, poleganie na sobie oraz prywatność (Duch-Krzystoszek, 2008) oraz (4) tzw. syndrom opóźniania (Slany, 2006b), przejawiający się spadkiem liczby zawieranych małżeństw, występowaniem alternatywnych form życia (w tym również życia w pojedynkę), odraczaniem zadań prokreacyjnych oraz wydłużaniem (nawet do 28. roku życia) edukacji, co podtrzymuje zależność dzieci od rodziców (Slany, 2006b). Konsekwencją tych zjawisk jest opóźnianie wejścia w dorosłość, definiowaną przez podejmowanie pracy i stabilizowanie życia małżeńsko-rodzinnego (Slany, 2006b) oraz trudności w formowaniu cech istotnych z punktu widzenia realizowania dorosłych ról społecznych (Harwas-Napierała, 2008). Wymienionym powyżej przeobrażeniom życia społecznego towarzyszą również zmiany gospodarcze, które sprzyjają uzyskiwaniu niezależności ekonomiczno-mieszkaniowej (Żurek,

2008). Małżeństwo i rodzina przestały być współcześnie jedynym możliwym stylem życia, a coraz więcej osób, szczególnie młodych dorosłych, poszukując swobody i autonomii, decyduje się na opuszczenie domu rodzinnego i niepodejmowanie zobowiązań małżeńskich (Slany, 2006a; Paprzycka, 2008; Żurek, 2008). Dla wielu kobiet większe znaczenie ma dziś dążenie do uzyskania życiowej samodzielności poprzez zdobycie wykształcenia i pracy niż poszukiwanie partnera życiowego (Żurek, 2008). Dodatkowo obserwujemy zmiany w postrzeganiu instytucji małżeństwa, które nie jest już dziś traktowane (głównie przez kobiety) jako sposób na stabilizację, ale jako instytucja stanowiąca źródło gratyfikacji potrzeby miłości i oparcia (Duch-Krzystoszek, 1998; Ruskiewicz, 2008).

Socjologowie za główną przyczynę obniżania się liczby zawieranych małżeństw i wzrostu liczby osób stanu wolnego uznają również trudności w godzeniu obowiązków związanych z pracą i życiem rodzinnym, brak odpowiednich warunków finansowych, mieszkaniowych i zawodowych koniecznych dla stworzenia małżeństwa (Żurek, 2008). Następstwem tych tendencji jest odraczanie decyzji związanych ze stabilizacją w sferze rodziny, co dodatkowo wzmacniają: (1) wysokie oczekiwania wobec małżeństwa (Żurek, 2008), (2) dysponowanie odpowiednimi zasobami czasowymi, które można przeznaczyć na poszukiwanie odpowiedniego dla siebie partnera (Żurek, 2008), a także (3) zbyt lub wyłącznie sfeminizowane / zmaskulinizowane środowisko pracy, które ogranicza dostęp do potencjalnych partnerów (Rostowski, 2009).

Demografowie z kolei, wyjaśniając zjawisko bezżenności, odwołują się m.in. do teorii doboru partnerskiego i ekonomicznego modelu rodziny, podkreślając, że rynek małżeński rządzi się takimi samymi prawami, jak inne rynki ekonomiczne: na rynku małżeńskim dochodzi również do „wyceny” uczestników w zależności od posiadanych przez nich cech (Tymicki, 2001). Konsekwencją takiego zjawiska jest to, że osoby, na które nie ma „popytu” na rynku małżeńskim, pozostają w stanie bezżennym (Tymicki, 2001). Niektóre

osoby, a w szczególności kobiety pochodzące z najwyższych warstw społecznych oraz mężczyźni znajdujący się najniżej w hierarchii społecznej, są najbardziej zagrożeni bezżennością (Tymicki, 2001). Tendencję tę obserwowano już ponad 40 lat temu, m.in. w badaniach Hugh'a Cartera i Paula C. Glicka (1970, za: Spreitzer, Riley, 1974). Badania ujawniają szczególnie silny związek między wyższym wykształceniem a życiem w pojedynkę wśród kobiet. Ten wzorzec można interpretować następująco (Spreitzer, Riley, 1974): (1) kobiety o wyższym statusie w porównaniu z mężczyznami o wyższym statusie doświadczają presji, by nie wiązały się z mężczyznami o niższym od nich statusie społecznym, (2) kobiety zdobywają wysokie osiągnięcia zawodowe dzięki temu, że nie mają partnera (swą energię inwestują w karierę zawodową, a nie związek), (3) kobiety o wysokiej pozycji społecznej i zawodowej spotykają się z odrzuceniem ze strony mężczyzn, którzy preferują kulturowo uwarunkowany wzorzec męskiej dominacji (tzw. hipoteza selektywności rynku małżeńskiego).

Problematyka życia w pojedynkę jest na gruncie polskiej psychologii mało zbadana, o czym świadczy: (1) niewielka liczba prac podejmujących zagadnienia uwarunkowań i konsekwencji życia w pojedynkę oraz (2) większe zainteresowanie tą tematyką wśród socjologów i demografów niż psychologów. W związku z tym postawiłam sobie jako cel badawczy poznanie uwarunkowań braku partnera życiowego w percepcji młodych dorosłych żyjących w pojedynkę. Sformułowany problem badawczy i plan badań jakościowych miał charakter eksploracyjny, by umożliwić odkrycie oraz zrozumienie różnorodności i indywidualności historii życia osób nieposiadających partnera życiowego. Przyjęłam w badaniach własnych¹ perspektywę psychologii interpretacjonistycznej (rozumiejącej) (por. Straś-Romanowska, 2000) oraz metod (auto)biograficznych i narracyjnych w postaci wywiadu narracyjno-biograficznego Fritza Schütze'go (1977, za: Helling, 1990; Schütze, 1986, za: Kaźmierska, 2004). W metodzie autobiograficznej przedmiotem psychologicznej

(jakościowej analizy i interpretacji) oraz dialogu między badaczem a osobą badaną staje się opowiedziana przez nią historia jej własnego życia oraz/lub na tym tle usytuowany problem (Denzin, 1990; za: Bartosz, 2000). Podejście narracyjne umożliwia z kolei, poprzez strukturę narracji i wzorzec, w jaki łączy ona przeszłość, przyszłość i teraźniejszość, dostęp do tego, jak zorganizowane jest doświadczenie (Rosner, 2004). Uznając, że każdy człowiek ma swą historię życia, która może zostać opowiedziana, a badacz-biograf odczuwa pragnienie opowiedzenia jej innym (Leskelä-Kärki, 2008), w badaniach własnych chciałam poznać indywidualne historie kobiet i mężczyzn dotyczące braku partnera życiowego.

BADANIA WŁASNE

Cel badania

By wyjaśnić problemy współczesnego człowieka, a za taki niewątpliwie można uznać zjawisko życia w pojedynkę, istotne jest opisanie zjawisk społecznych nie tylko z perspektywy zewnętrznego obserwatora-badacza, ale również wewnętrznej, którą wyznacza podmiot doświadczający oraz interpretujący daną sytuację (Bartosz, 2002). Prezentowane tu badania miały charakter eksploracyjny, stąd nie sformułowano w nich hipotez, a jedynie szczegółowe pytanie badawcze o randze problemu badawczego: „Jak młodzi dorośli żyjący w pojedynkę postrzegają przyczyny braku partnera życiowego w swoim życiu?”. Podstawowym celem badania było poznanie przyczyn, jakie w subiektywnym odczuciu młodych dorosłych żyjących w pojedynkę wiążą się z tym, że aktualnie nie mają partnera/partnerki.

Metoda badania

W badaniach wykorzystałam zmodyfikowany wywiad narracyjno-biograficzny Schütze'go, który stanowi jedną z powszechnie stosowanych metod wywiadu w obszarze socjologii, edukacji i psychologii (Jakob, 2001) i zarazem cechuje się dużą otwartością na modyfikacje (Kaźmierska, 2004). Ideą wywiadu

narracyjnego jest uzyskanie opowieści o życiu, która stanowiłaby spontaniczną narrację, a nie zbiór odpowiedzi na zestaw pytań przygotowany przez badacza (Kaźmierska, 2004)). Do zaproponowanej przez Schützego metodyki wywiadu narracyjnego wprowadziłam modyfikacje, aby go lepiej ustrukturyzować i tym samym zapewnić standaryzację w zakresie podstawowych tematów/problemów poruszanych w trakcie rozmowy. Dokonane przeze mnie zmiany polegały na opracowaniu zestawu pytań odnoszących się do pięciu obszarów tematycznych (doświadczenie sytuacji braku partnera, relacje z rówieśnikami w okresie dorastania, relacje z rodzicami i rodzeństwem oraz autodefiniowanie siebie w sytuacji braku partnera) dla fazy pytań wewnętrznych i fazy interpretacji. Zmodyfikowany wywiad narracyjno-biograficzny Schützego² poddałam sprawdzeniu w kolejnych badaniach na próbie docelowej. Za badania pilotażowe, które nie zostały uwzględnione w końcowych analizach, uznałam cztery pierwsze wywiady (dwa z kobietami i dwa z mężczyznami) spośród 40 wywiadów. Przeprowadzone wywiady zostały następnie poddane procesowi transkrypcji, w której wykorzystano powszechnie stosowany system transkrypcji Jefferson. Transkrypcje były dokonywane w formie arkusza transkrypcji i zostały poddane ilościowej i jakościowej analizie.

Przebieg badania

Wywiady przeprowadziłam w ciągu pięciu miesięcy (grudzień 2008–kwiecień 2009), a indywidualne spotkanie trwało od 45 minut do 3 godzin. Wywiady odbywały się zawsze w tym samym pokoju w Instytucie Psychologii UAM. Pierwszych kilka minut rozmowy poświęconych było swobodnym tematom, aby obniżyć ewentualne napięcie związane z udziałem w wywiadzie. Następnie rozpoczynałam część wprowadzającą wywiadu, w której informowałam o przewidywanym czasie, sposobie badania i jego treści, a także o naukowym i anonimowym charakterze badań oraz możliwości wycofania się z badań w dowolnym momencie. Po wprowadzeniu włą-

czałam dyktafon i przedstawiałam następującą instrukcję – bodziec narracyjny: „W ankiecie zaznaczyłeś/-łaś, że obecnie nie masz partnera życiowego... Przypominając sobie i rozważając różne zdarzenia, doświadczenia i rolę osób ważnych ze swojego życia, opowiedz mi proszę historię o tym, jak to się stało, że obecnie nie masz partnera życiowego”. Dalsza część rozmowy prowadzona była zgodnie ze zmodyfikowaną metodyką wywiadu narracyjnego zaproponowanego przez Schützego. Rozmowa była nagrywana od momentu podania bodźca narracyjnego (instrukcji) do zakończenia fazy interpretacyjnej. Po wyłączeniu dyktafonu osoba uczestnicząca w badaniu miała możliwość uzyskania informacji na temat swojego uczestniczenia w wywiadzie, wyników uzyskanych w poszczególnych kwestionariuszach i ich znaczenia, a także celu badań. Jednocześnie pytałam o opinie na temat procedury wywiadu, aby wykryć ewentualne niedogodności oraz dowiedzieć się, jak osoba rozumiała poszczególne pytania i instrukcje. Po tych wyjaśnieniach upewniałam się, czy osoba badana nadal wyraża zgodę na wykorzystanie rozmowy wyłącznie w celach naukowych.

Uczestnicy badania

Badaniami objęto kobiety i mężczyzn o orientacji heteroseksualnej, którzy (1) nigdy nie byli w związku małżeńskim, (2) byli bezdzietni oraz (3) deklarowali chęć posiadania partnera życiowego. Dobór osób do badań został przeprowadzony w oparciu o grupę respondentów uczestniczących w pierwszym etapie projektu badawczego³ i wypełniających kwestionariusze, które na ostatniej stronie zawierały zaproszenie do udziału w rozmowie na temat życia w pojedynkę skierowane do osób nieposiadających partnera/-ki życiowego/-ej. Do ostatecznej analizy włączyłam 36 wywiadów, gdyż cztery pierwsze wywiady uznałam za badania pilotażowe. W wywiadach wzięły udział 22 kobiety (61,11%) i 14 mężczyzn (38,89%) w wieku od 21 do 30 lat. Najwyższy odsetek uczestników to osoby w wieku 27 lat (19,44%), mieszkające w mieście liczą-

cym powyżej 500 tys. mieszkańców (63,89%), legitymujące się wykształceniem wyższym (77,78%), których miesięczny dochód netto mieści się w przedziale od 1000 do 2500 tys. (56%). Jeśli chodzi o status zawodowy, to grupa badana reprezentowała następujące kategorie: specjaliści branżowi (np. farmaceuta, optometrysta) (13 respondentów; 36,11%), pracownicy handlu i usług (6 respondentów; 16,66%), studenci (5 studentów; 13,88%), pracownicy nauki (4 respondentów; 11,11%), wolny zawód (3 respondentów; 8,33%), nauczyciele (2 respondentów; 5,55%), właściciel firmy (1 respondent; 2,77%), manager (1 respondent; 2,77%) oraz bezrobotny (1 respondent; 2,77%). Spośród 36 uczestników 58,33% osób nie mieszkają ze swoją rodziną pochodzenia, natomiast 41,66% osób mieszkają razem z rodzicami. Chęć posiadania partnera/-ki deklarowało 88,89% respondentów, a najliczniejszą grupę uczestników tworzyły osoby, które nigdy nie miały partnera/-ki (33,33%). W trakcie badań, wraz z napływającymi ankietami, do wywiadów zgłaszały się również osoby, które nie miały i nie chciały partnera/-ki. Zdecydowałam się na włączenie ich do badań, by w ten sposób pogłębić wstępną analizę badanego zjawiska.

WYNIKI

Podstawą analizy zgromadzonych materiałów była hermeneutyczna analiza autonarracji stosowana m.in. w badaniach Bogny Bartosz (2002)⁴, którą – zgodnie z postępowaniem hermeneutycznym – poprzedzono wielokrotnym czytaniem tekstu w celu odkrycia sensu, jaki on niesie. Pierwszym krokiem w badaniach był losowy podział całości materiału na mniejsze próbki tekstów, tj. na 3 zestawy po 12 wywiadów analizowanych kolejno przez sześciu sędziów kompetentnych oraz przeze mnie jako eksperta. Dla każdego elementu analizy obliczane były odpowiednie wskaźniki zgodności między sędziami, które stanowiły podstawę podejmowania decyzji w zakresie wyróżniania sekwencji, tematów centralnych oraz kategoryzacji. W przypadku niezgodności ocen prowadzono dyskusje

nad spornymi kwestiami i zgodność osiągała poprzez konsensus. W badaniach przyjęłam indukcyjny sposób generowania kategorii, który opiera się na wielokrotnym czytaniu tekstu przez badacza (lub niezależnych badaczy) i wyodrębnianiu potencjalnych kategorii, a następnie zakodowaniu uprzednio nieanalizowanego materiału przy użyciu stworzonych kategorii (Krejtz, Krejtz, 2005; Soroko, 2007). Wyłonione w trakcie początkowych prac nowe sekwencje i tematy centralne oraz wygenerowane *a priori* kategorie zostały włączone do pierwotnego klucza kodowego, który w zmienionej wersji stosowany był w drugim etapie analiz drugiego zestawu materiałów. Na tym etapie również dokonano rewizji prac i sprawdzono rzetelność kodowania sędziów, by następnie poddać analizie ostatnią, trzecią próbkę tekstów. W efekcie powstała ostateczna wersja klucza kodowego, według którego przeprowadzono powtórnie analizę 12 wywiadów należących do pierwszego zestawu.

Pierwszym elementem analizy była analiza sekwencyjna, której celem było wyodrębnienie tematów centralnych w sekwencjach, wokół których koncentrowały się wypowiedzi osób i które byłyby zgodne z ich psychologicznym znaczeniem dla uczestników. Stopień zgodności sędziów (alfa Krippendorffa) w zakresie wyróżniania tematów, jak i subtematów osiągnął wartość akceptowalną, tj. $\alpha = 0,68$. W efekcie prac analitycznych wyłoniono 63 naturalne jednostki sensu, składające się z wypowiedzi na temat przyczyn braku partnera. Następnie ustalono tematy centralne dominujące nad naturalną jednostką sensu i tematy wypowiedzi ujęte z punktu widzenia problemów badawczych. Wskaźniki zgodności sędziów (alfa Krippendorffa) w zakresie grupowania tematów centralnych do nadrzędnych kategorii tematycznych wyniósł: $\alpha = 0,77$. Centralnymi tematami we fragmentach tekstów dotyczących przyczyn braku partnera były następujące tematy (w ujęciu badacza): (1) brak potrzeby bycia z drugą osobą i poszukiwania jej, (2) nieśmiałość i poczucie braku pewności siebie w kontaktach z osobami przeciwnej płci, (3) brak zainteresowania osobą i związkiem ze strony potencjalnego partnera,

(4) praca jako czynnik ograniczający możliwość spotkania partnera, (5) niespotkanie osoby, która spełniałaby indywidualne oczekiwania, (6) koniec związku i czas na przepracowanie go. Na podstawie wymienionych powyżej tematów stworzono sześć kategorii subiektywnie ujmowanych przyczyn braku partnera życiowego (tab.1)

Jak widać na podstawie danych ujętych w tab. 1, najliczniejszą kategorię subiektywnie ujmowanych przyczyn braku partnera życiowego stanowi kategoria „Nie trafiłam/-em na właściwą osobę”⁵. Reprezentowało ją 44,4% respondentów, którzy nigdy nie byli w żadnym związku, jak i ci, którzy zakończyli bliską relację. Uważają oni, że nie spotkali właściwej osoby, która spełniałaby ich oczekiwania i z którą chcieliby stworzyć związek. Ta kategoria stanowi zarazem najwyższy spośród wszystkich sześciu kategorii odsetek ko-

biet (45,5%) i mężczyzn (42,9%) uczestniczących w wywiadach.

Kolejną kategorią jest kategoria „Czas na oddech po rozstaniu” – reprezentowało ją 13,9% młodych dorosłych, którzy niedawno bądź kilka lat temu zakończyli związek i dlatego wyrażają potrzebę znalezienia „czasu na oddech”, na przemyślenie pewnych spraw. Kategorię tę konstytuuje 13,6% kobiet i 14,3% mężczyzn.

Trzecią kategorię – „Nieśmiałość mi przeszkadza” – reprezentują osoby (13,9%), które w swych wypowiedziach wskazują na nieśmiałość jako przyczynę braku partnera. Do tej kategorii należy 21,4% mężczyzn i 9,1% kobiet.

Czwarta kategoria – „On/ona mnie nie chce” – skupia 13,6% kobiet i 7,1% mężczyzn, którzy jako przyczynę życia w pojedynkę podają, że ich zainteresowanie / uczucie

Tabela 1. Sześć kategorii uwarunkowań braku partnera życiowego w percepcji młodych dorosłych żyjących w pojedynkę

Kategorie uwarunkowań braku partnera życiowego													
Kategorie		„Nie trafiłam/-em na właściwego/-ą” (Kategoria 1)		„Czas na oddech po rozstaniu” (Kategoria 2)		„Nieśmiałość mi przeszkadza” (Kategoria 3)		„On/ona mnie nie chce” (Kategoria 4)		„Jestem typem samotniczym” (Kategoria 5)		„Dużo pracuję” (Kategoria 6)	
Liczba i procent osób należących do danej kategorii		16 (44,4%)		5 (13,9%)		5 (13,9%)		4 (11,1%)		4 (11,1%)		2 (5,6%)	
Płeć	Kobiety (n = 22)	10	62,5% (45,5%)*	3	60% (13,6%)	2	40% (9,1%)	3	75% (13,6%)	2	50% (9,1%)	2	100% (9,1%)
	Mężczyźni (n = 14)	6	37,5% (42,9%)	2	40% (14,3%)	3	60% (21,4%)	1	25% (7,1%)	2	50% (14,3%)	0	0% (0,0%)

Źródło: opracowanie własne

* procenty podane w nawiasach wskazują na procent kobiet i mężczyzn w danej kategorii w stosunku do wszystkich kobiet (n = 22) i wszystkich mężczyzn (n = 14) uczestniczących w badaniach.

nie spotkało się z odwzajemnieniem ze strony drugiej osoby.

Piąta kategoria – „Jestem typem samotniczym” – obejmuje czterech uczestników (11,1%): dwie kobiety (9,1%) i dwóch mężczyzn (14,3%), którzy jako przyczynę życia w pojedynkę wskazują na własny wybór. Najogólniej można powiedzieć, że młodzi dorośli należący do tego typu deklarują, że nie chcą wiązać się z drugą osobą.

Ostatnią – szóstą kategorię „Dużo pracuję” – stanowią wypowiedzi dwóch kobiet (5,6% wszystkich respondentów), które wskazują na znaczenie szeroko rozumianej pracy i edukacji w odniesieniu do zjawiska życia w pojedynkę.

DYSKUSJA

Przeprowadzone badania eksploracyjne stały się impulsem do przeprowadzenia pogłębionej dyskusji nad wynikami dotychczasowych badań nad uwarunkowaniami pozostawania singlem. Najliczniej reprezentowaną kategorią uwarunkowań braku partnera (44,4% uczestników) jest kategoria 1, obejmująca osoby uznające życie w pojedynkę za wynik niespotkania właściwej osoby. Z jednej strony wynik ten potwierdza rolę doboru partnerskiego (Braun-Gałkowska, 2008), a z drugiej strony wskazuje, że zarówno kobiety (45,5%), jak i mężczyźni (42,9%) poszukują partnera/małżonka, z którym mogą stworzyć związek zgodny z ich oczekiwaniami. Młodzi dorośli reprezentujący tę kategorię byli mniej skłonni wskazywać na osobiste deficyty, na przykład trudności w podtrzymywaniu długoterminowych relacji, jako powody życia w pojedynkę. Ta grupa osób prezentuje wzorzec odpowiedzi podobny do tego, jaki ujawnił się w badaniach Patrici Frazier i in. (1996, za: Darrington i in., 2005), w których osoby żyjące w pojedynkę koncentrowały się głównie na okolicznościach lub „barierach” zewnętrznych utrudniających im znalezienie partnera. Tak o swoich doświadczeniach opowiadała jedna z uczestniczek, 27-letnia kobieta, która nigdy nie miała partnera: „(...) ja mam jakieś określone wzorce i czegoś wy-

magam i od siebie, i od kogoś, więc myślę, że po prostu nie znalazłam jeszcze takiej osoby, gdzie by było z dwóch stron zainteresowanie plus wspólne potrzeby i cele, do których będziemy dążyć (...).” Uczestnicy nie tylko mówili o niespotkaniu odpowiadającej im osoby, ale także o swoich oczekiwaniach wobec długotrwałego związku w ogóle. Wskazuje na to wypowiedź 21-letniego mężczyzny, który nigdy nie był w związku: „(...) Jakoś nie zależy mi na przelotnej znajomości czy na jakimś doświadczeniu, tylko żeby ono było. (...)”.

Postrzeżenie braku partnera jako rezultatu niespotkania właściwego partnera/partnerki może się wiązać z przyjęciem pewnej koncepcji poszukiwania partnera. Można przypuszczać, że uczestnicy lub część z nich należy do zwolenników koncepcji „jedno życie – jeden partner”. Mogą oni zatem wyjaśniać brak partnera, odwołując się do atrybucji zewnętrznych (tym, że spotykane osoby nie spełniają ich oczekiwań), co pozwala im zachować poczucie osobistej kontroli w przeciwieństwie do sytuacji dokonywania atrybucji wewnętrznych, na przykład odwoływania się do własnej nieśmiałości lub niezaradności (Beisert, 1991). Im więcej bowiem sprawstwa przypisuje sobie człowiek, tym większe jest ryzyko odczuwania porażki w sytuacji, gdy nie udało mu się znaleźć partnera lub małżonka (Reynolds i in., 2007).

Druga kategoria uwarunkowań to kategoria „Czas na oddech po rozstaniu”. Reprezentuje ją 13,6% kobiet i 14,3% mężczyzn, którzy niedawno bądź kilka lat temu zakończyli związek i wyrażają potrzebę znalezienia „czasu na oddech”. Potrzeba ta jest naturalna u osób, które rozstały się z partnerem lub zostały przez niego opuszczone. Po okresie boleśnie odczuwanej straty i przekonania o przewadze samotności nad życiem w związku, następuje okres obojętności i spokoju, który poprzedza czas tzw. „stawania na nogi” i powracania do równowagi po negatywnych doświadczeniach (Beisert, 1991). Dzięki przejściu tych wszystkich etapów straty możliwa staje się prawdziwa akceptacja rozstania oraz nawiązywanie nowych, dojrzałych kontaktów interpersonalnych (Beisert, 1991).

Tak o swoich przeżyciach opowiada 28-letnia kobieta, która cztery lata temu rozstała się z chłopakiem: „(...) po rozstaniu potrzebowałam czasu dla siebie, chciałam być sama, by dojść do siebie, odbudować poczucie własnej wartości i dowiedzieć się, czego pragnę”. Dla wielu osób „czas na oddech” po zakończonym związku w sposób niezmierny wydłużył się z racji niespotkania właściwej osoby, z którą chciałyby zbudować nową relację. W przypadku osób należących do kategorii 2. życie w pojedynkę można traktować jako etap pomiędzy jednym związkiem a oczekiwaniem na nowy związek, przy czym dla niektórych uczestników ów stan oczekiwania lub poszukiwania kolejnego partnera w sposób mimowolny przerodził się w stan stały. Takie doświadczenia są na przykład udziałem 28-letniego mężczyzny, który dwa lata temu zakończył swój czteroletni związek: „(...) Po tym ostatnim związku chciałem sobie dać czas (...), ale ten okres się już trochę wydłużył (...)”.

Trzecią kategorię – „Nieśmiałość mi przeszkadza” – reprezentują respondenci wskazujący na nieśmiałość jako przyczynę braku partnera. Ustalenia empiryczne potwierdzają, że nieśmiałość może stanowić przeszkodę w normalnym funkcjonowaniu społecznym, wiązać się z wycofaniem w kontaktach interpersonalnych oraz trudnościami w nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów społecznych (Arygle, 1994; Harwas-Napierała, 1995). Podobnie w badaniach Austrom i Hanel (1985, za: Darrington i in., 2005) 23% singli wskazywało na osobiste deficyty, w tym zbytnią nieśmiałość, jako powód życia w pojedynkę; z kolei w badaniach Donnelly i in. (2001) nad mimowolnym celibatem 89% mężczyzn i 77% kobiet jako barierę w nawiązaniu i utrzymaniu relacji podawało nieśmiałość. Wyższy⁶ odsetek mężczyzn (21,4%) niż kobiet (9,1%) wskazujących na nieśmiałość jako powód braku partnera można najprawdopodobniej wiązać z tym, że tradycyjnie inicjatywę w nawiązywaniu znajomości i planowaniu spotkania przypisuje się mężczyznom, kobiecie pozostawiając możliwość odmowy bądź akceptacji (Mandal, 2004). W związku z tym mężczyźni, którzy na przykład z racji swej nieśmiało-

ści nie podejmują inicjatywy w nawiązywaniu kontaktów z kobietami, mogą w pewnym zakresie mieć ograniczone możliwości poszukiwania potencjalnej partnerki.

Czwartą kategorię – „On/ona mnie nie chce” – konstituują głównie kobiety, które jako przyczynę życia w pojedynkę podają, że ich zainteresowanie/uczucie nie spotkało się z odwzajemnieniem ze strony drugiej osoby. Poczucie, że życie w pojedynkę jest wynikiem braku zainteresowania ze strony przeciwnej, może dotyczyć nie tylko konkretnej osoby, ale może mieć również charakter zgeneralizowanego przekonania o byciu nieatrakcyjnym dla płci przeciwnej. Tak jest w przypadku 27-letniej kobiety, od ośmiu lat samej, która na pytanie o to, w jakim stopniu decyduje o życiu w pojedynkę jest jej wyborem, a w jakim stopniu wynikiem zewnętrznych okoliczności, odpowiada: „(...) wszyscy ci faceci, którzy mi się tak bardzo podobali, to jednak nie są mną zainteresowani (...)”. Uczestnicy należący do kategorii czwartej nie przyjmują biernej postawy w sferze związków z płcią przeciwną, oczekując na miłość. Taka postawa w sytuacji nieznaledzenia partnera mogłaby, jak wskazują Jill Reynolds i in. (2007), rodzić poczucie, że nie zostało się wybranym przez potencjalnego partnera/partnerkę oraz że jest się osobą, która nie jest w oczach innych wystarczająco atrakcyjna, by wzbudzić ich zainteresowanie. Historie młodych dorosłych ujawniają, że wszyscy spośród nich postrzegają siebie jako osoby inicjujące kontakty z kobietami/mężczyznami. Kobiety wyrażają gotowość do nawiązywania znajomości i flirtowania z mężczyznami. Taka postawa stanowi niewątpliwie przejaw współczesnych przeobrażeń w sferze matrymonialnej, w której dotychczas tradycyjnie inicjatywę w nawiązywaniu znajomości i planowaniu spotkania przypisywano mężczyznom, kobiecie pozostawiając możliwość odmowy bądź akceptacji (Mongeau i in., 1993, za: Whitty, 2003; Mandal, 2004). Współczesny model załotów, obejmujący również wzorzec grupowych spotkań w gronie różnopłciowym, pozwala dziewczynie/kobiecie zaprosić chłopaka na spotkanie, zaplanować je i zapłacić za oboje (Brannon,

2002). Jednocześnie, jak pokazują badania Timothy'ego Perpera (1985, za: Clark, Shaver, Abrahams, 1999), choć mężczyźni częściej podejmują inicjatywę w kontaktach damsko-męskich, to jednak czynią to w odpowiedzi na sygnał zainteresowania ze strony kobiety. Jak sugeruje Perper (1985, za: Clark, Shaver, Abrahams, 1999), kobiety mogą przyjmować bardziej aktywną rolę w inicjowaniu relacji, która polega nie tyle na składaniu bezpośrednich propozycji, ile na kierowaniu wobec mężczyzn pośrednich sygnałów, na przykład poprzez flirt. Potwierdzeniem tego są słowa 26-letniej kobiety, od trzech lat niemającej partnera: „(...) staram się uwodzić, umiem flirtować (...) nauczono mnie, że raczej konkretne propozycje wychodzą od mężczyzn, a od kobiet najwyżej flirt albo jakieś uwodzenie”.

Ta aktywna postawa, zarówno kobiet, jak i mężczyzn w zakresie poszukiwania partnera/małżonka nie zawsze przynosi oczekiwany efekt, czego potwierdzeniem są właśnie historie młodych dorosłych, którzy doświadczyli braku zainteresowania lub nieodwzajemnienia uczucia ze strony drugiej osoby. Uczestnicy w swych wypowiedziach nie wskazywali na przyczyny tego, że ich uczucie wobec drugiej osoby nie spotkało się z odwzajemnieniem. Pytanie to pozostaje więc otwarte, lecz można zakładać, że w tej sytuacji zadziałały zarówno czynniki związane z tzw. socjologicznym polem wyboru, na przykład podobieństwo warunków społecznych, oraz czynniki związane z psychologicznym polem, w którym istotną rolę odgrywa podobieństwo między ludźmi oraz czynniki podświadome (Braun-Gałkowska, 2008). Wszystkie te uwarunkowania, działając łącznie, wyznaczają sito selekcyjne wobec osób, które w poczuciu danej osoby są dla niej atrakcyjne (Braun-Gałkowska, 2008).

Piąta kategoria – „Jestem typem samotniczym” – obejmuje czterech uczestników (dwie kobiety i dwóch mężczyzn), którzy jako przyczynę życia w pojedynkę najogólniej wskazują na swój własny wybór i deklarują, że nie chcą wiązać się z drugą osobą. W pewnych przypadkach można mówić

o świadomym i dobrowolnym wyborze życia w pojedynkę z powodu poświęcenia się jakiejś idei, nauce, sztuce (Gajda, 1987; Braun-Gałkowska, 1989), ale w większości sytuacji, zwłaszcza wśród kobiet, wybór ten jest raczej częściowy, gdyż na ogół planują one małżeństwo, lecz z różnych przyczyn (śmierci ukochanej osoby, porzucenia, nieodwzajemnionej miłości, niekorzystnego układu rodzinnego, przebywania w środowisku, w którym trudno znaleźć odpowiednich kandydatów na współmałżonka) nie zawsze im się to udaje (Braun-Gałkowska, 1989, 2008). Niższy odsetek kobiet (9,1%) niż mężczyzn (14,3%) w tej kategorii można zatem wiązać z odmiennością ze względu na płęć socjalizacją, to znaczy (1) kobiety uczone są przejmowania odpowiedzialności za relacje i pełnienia w nich funkcji opiekunek, a (2) od mężczyzn nie wymaga się skupienia na bliskich relacjach, lecz na pracy zawodowej i zapewnianiu bytu rodzinie, a zarazem oczekuje się, by raczej ukrywały swe emocje, niż je ujawniali. W rezultacie potrzeba nawiązywania bliskich więzi u mężczyzn nie cechuje się taką siłą, jak u kobiet (Płopa, 2002). W ciągu swego całego życia kobieta definiuje siebie przez relacje z innymi, a jej tożsamość skupia się wokół opieki nad innymi i wspierania rozwoju mężczyzny (Gilligan, 1982, za: Powell, 1983).

Wymienionych powyżej przyczyn nie odnajdujemy jednak w wypowiedziach młodych dorosłych uczestniczących w prezentowanych badaniach; nie mówią oni o poświęceniu się jakiejś idei, nauce, sztuce, inwestowaniu energii w pracę i karierę zawodową, czy też doświadczeniach związanych z nieodwzajemnioną miłością. W ich przypadku przyczyny nieposiadania partnera mają odmienny charakter. Dwudziestojednoletni mężczyzna, który nigdy nie miał dziewczyny, tak opowiada o swych doświadczeniach: „(...) Nie czuję się osamotniony, także nie bardzo czułem, żeby w ogóle szukać kogoś takiego. (...)”. Brak potrzeby zaangażowania się w związek może również wiązać się z pewnymi planami na życie, w których nie ma miejsca dla drugiej osoby, jak w przypadku 25-letniego mężczyzny, który nigdy nie był w związku: „Jestem takim

typem samotniczym (...) w takim trybie życia, jaki prowadzę, nie ma miejsca dla kogoś (...), z kim trzeba by było ten czas jakoś dzielić”.

Wybór życia w pojedynkę może być również częściowo podyktowany obserwacjami życia małżeńskiego rodziców i chęcią uniknięcia wejścia w związek, który mógłby funkcjonować podobnie. Tak jest w przypadku 27-letniej kobiety, która nie była nigdy z nikim związana: „(...) Zawsze wydawało mi się meczące, jak patrzyłam na rodziców, to, że życie małżeńskie pochłania strasznie dużo energii (...)”. O niechęci podporządkowywania się drugiej osobie wspomina z kolei 28-letnia kobieta od czterech lat sama: „(...) jak człowiek jest długo sam, to znaczy przynajmniej ja taka jestem, to później nawet mu się nie chce nagiąć aż do bardzo (...)”.

W wypowiedziach uczestników reprezentujących piątą kategorię dostrzegamy zatem tendencję do wskazywania na (1) brak potrzeby znalezienia partnera i zaangażowania się w związek, (2) niechęć do kompromisów na rzecz drugiej osoby bądź (3) wyobrażenia na temat życia małżeńskiego i rodzinnego jako wiążącego się z wieloma trudnościami. Ten rodzaj wypowiedzi, wskazujących na brak potrzeby posiadania partnera/partnerki, pojawił się także w badaniach Reynolds i in. (2007), w których kobiety przeciwstawiając się negatywnej ich ocenie ze strony innych, twierdzą, że małżeństwo nie jest tym, czego pragną. Z jednej strony taka postawa chroni przed oceną ich życia w pojedynkę w kategoriach porażki (gdyby chciały znaleźć partnera, na pewno by go znalazły), ale jednocześnie naraża je na ryzyko posądzania o racjonalizowanie swej decyzji (Adams, 1976, za: Reynolds i in. 2007).

Ostatnia, szósta kategoria – „Dużo pracuję” – ukazuje znaczenie szeroko rozumianej pracy i edukacji w odniesieniu do zjawiska życia w pojedynkę. Kategorię tę konstituują dwie kobiety, wskazujące, że nie mają partnera, gdyż dużo pracują i uczą się. W ich przypadku inwestowanie dodatkowego czasu i energii w pracę uszczupla pulę czasu wolnego, który można poświęcić na poszukiwanie partnera, w tym poprzez towarzyskie spotkania.

Brak mężczyzn w tej kategorii można prawdopodobnie wiązać ze stereotypem, że od mężczyzn nie wymaga się skupienia na bliskich relacjach, lecz na pracy zawodowej i zapewnieniu bytu rodzinie (Brannon, 2002). Aktywność zawodowa jest zatem niejako naturalną aktywnością mężczyzn, natomiast w przypadku kobiet, które od najmłodszych lat uczone są odpowiedzialności za relacje i pełnienia w nich funkcji opiekunek (Fitzpatrick, Solnie, 1999), aktywność zawodowa wymaga godzenia jej z życiem osobistym/rodzinnym. Jak wskazuje Arlie Hochschild (1989, za: Brannon, 2002), kobiety „pracują na dwie zmiany”, to znaczy pracując poza domem oraz wykonując obowiązki w domu, w tym zajmując się dziećmi. To sprawia, że liczba godzin pracy kobiety niejednokrotnie odpowiada dwóm pełnym etatom (Thompson i Walker, 1989, za: Brannon, 2002). W związku z tym trudności w pogodzeniu życia rodzinnego i zawodowego mogą faktycznie w sposób szczególnie skłaniać kobiety do odsuwania w czasie decyzji o zaangażowaniu się w długotrwały związek nieformalny lub związek małżeński.

Zaangażowanie w pracę zawodową jest jedną z przyczyn życia w pojedynkę akcentowaną w literaturze socjologicznej, w której wskazuje się, że dla wielu kobiet większe znaczenie ma dziś dążenie do uzyskania życiowej samodzielności poprzez zdobycie wykształcenia i pracy niż poszukiwanie partnera życiowego (Żurek, 2008). W krajach Europy Zachodniej oczekuje się od młodych dorosłych osiągnięcia niezależności ekonomicznej, co w przypadku kobiet niejednokrotnie wiąże się z odrzucaniem decyzji o podjęciu ról małżeńskich i rodzicielskich (Rostowski, 2009). Z drugiej jednak strony pojawia się tu w sposób naturalny pytanie o kierunek zależności między pracą a życiem w pojedynkę: czy dodatkowe obowiązki zawodowe lub związane z edukacją utrudniają znalezienie partnera i/lub utrzymanie bliskiej relacji, czy też brak partnera skłania ludzi do podejmowania się większej liczby zajęć. Wyłoniony na podstawie wypowiedzi wzorzec aktywności uczestniczek reprezentujących kategorię 6 jest odmienny od wzorca zaobserwowanego

w amerykańskich badaniach Donnelly i Burgess (2008), w których uczestnicy jako jedną z najczęściej stosowanych strategii radzenia sobie z tą sytuacją w swym życiu wymieniali inwestowanie energii w inne sfery życia; ponad połowa respondentów (51%) mówiła, że spędza więcej czasu z przyjaciółmi, rodziną oraz że więcej czasu poświęca na hobby, pracę lub naukę. W Polsce tylko 18% samotnych kobiet uważa, że nie żyje w stałym związku z uwagi na pracę (w przeciwieństwie do większości samotnych kobiet w krajach zachodnich), natomiast 27% kobiet sądzi, że nie ma partnera z powodu trudności w budowaniu trwałych relacji (Kocik, 2002, za: Ruskiewicz, 2008). Ta różnica pomiędzy polskimi a amerykańskimi wynikami może wynikać stąd, że społeczeństwo polskie należy do społeczeństw biednych (Duch-Krzyszczak, Titkow, 2006), a ludzie, wchodząc w dorosłość, w odróżnieniu od swoich rówieśników z bogatych krajów, konfrontują się z trudnymi warunkami startu życiowego (wysoki koszt mieszkań, niski poziom wynagrodzeń w stosunku do kosztów utrzymania, trudności w znalezieniu odpowiedniej pracy) (Slany, 2001). W tej sytuacji młodzi dorośli są zmuszeni w pierwszej kolejności zadbać o stabilizację zawodową, a dopiero potem o stabilizację w sferze życia małżeńskiego i rodzinnego. Potwierdzają to zarówno badania własne, w których osoby żyjące w pojedynkę, choć angażują się w pracę i naukę, wyrażają pragnienie znalezienia partnera życiowego, oraz badania Ignatczyk (1999). W tych ostatnich młodzi mimo trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej nie zamierzają odrzucić realizacji planów małżeńskich, gdyż „pragnienie bycia we dwoje jest dla nich silniejsze niż trudności ekonomiczne” (Ignatczyk, 1999).

UWAGI KOŃCOWE

Celem eksploracyjnych badań z zastosowaniem wywiadów narracyjno-biograficznych było rozpoznanie i opisanie jak najszerszego spektrum uwarunkowań braku partnera w percepcji młodych dorosłych żyjących w pojedynkę. Z jednej strony pragnęłam poznać

indywidualne historie na temat braku partnera życiowego, a z drugiej strony odkryć ich wspólne elementy, które ujęto w postaci typów (kategorii) uwarunkowań braku partnera. Pierwszym krokiem w zakresie ich generowania i specyfikacji była analiza komparatywna, nacelowana na poszukiwanie podobieństw i wymiarów wspólnych dla wszystkich przypadków, a w drugim etapie specyfikacja typów w ramach głównej typologii poprzez komparację przypadków i komparację w obrębie przypadku. W badaniach własnych typologizacja opierała się więc na zachowaniu „wewnętrznej homogeniczności”, tj. minimalnych kontrastów w obrębie poszczególnych typów, a w całej typologii „zewnętrznej heterogeniczności”, czyli maksymalnych kontrastów (Bohnsack, 2004). Jak pokazała analiza materiałów badawczych, młodzi dorośli poszukują przyczyn braku partnera, lokując je w czynnikach o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym; wśród tych pierwszych osoby niemające partnera wymieniały takie czynniki, jak niespotkanie właściwej osoby (kategoria 1) czy też brak zainteresowania ze strony potencjalnego partnera (kategoria 4), natomiast wśród czynników wewnętrznych wskazywano na nieśmiałość (kategoria 3) oraz własny wybór (kategoria 5). Badani często wskazywali na trudności w jednoznacznym określeniu powodów życia w pojedynkę, co znajduje odzwierciedlenie w oscylowaniu przez nich między postrzeganiem sytuacji braku partnera jako zależnej – bądź nie – od siebie. Niejednokrotnie trudno określić w sposób wyraźny, czy w danym przypadku mamy do czynienia z działaniem czynników wewnętrznych, czy też zewnętrznych, jak na przykład w odniesieniu do kategorii 6 – „Dużo pracuję” – czy zaangażowanie się w pracę/naukę jest rezultatem decyzji osoby czy też decyzji pracodawcy? Niewątpliwie w wielu sytuacjach można mówić o interakcji obu czynników, co obserwujemy wśród osób należących do kategorii 2, które po zakończeniu związku (decyzja własna) nie znalazły odpowiadającego im partnera (okoliczności niezależne od jednostki). Wyniki badań własnych, podobnie jak wcześniejsze badania (na przykład Stein, 1981, za: Stein, 2008;

Reynolds i in., 2007) wskazują zatem na złożoną kwestię wyboru *versus* przymusu w odniesieniu do życia w pojedynkę. Mogą one stanowić podstawę dalszych badań ukie-
runkowanych na pogłębioną analizę określo-

nych obszarów badawczych, takich jak rodzinne uwarunkowania życia w pojedynkę, psychospołeczne konsekwencje braku partnera życiowego czy też sposoby radzenia sobie z tą sytuacją.

PRZYPIS

¹ Prezentowane badania stanowią integralną część pracy doktorskiej pt. „Uwarunkowania braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości” napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Barbary Harwas-Napierały w Instytucie Psychologii UAM i zarazem stanowią część projektu badawczego realizowanego w ramach grantu własnego MNiSzW N N106 131437.

² Do zaproponowanej przez Schützego metodyki wywiadu narracyjnego wprowadziłam modyfikacje, aby nadać mu większą strukturę poprzez wystandaryzowanie fazy pytań zewnętrznych i fazy interpretacji.

³ Pierwszy etap badań obejmował badania z wykorzystaniem kwestionariuszy i ich celem było zbadanie zależności między wybranymi cechami jednostkowymi (stylem przywiązania, statusem tożsamości, kompetencjami relacyjnymi oraz doświadczeniami w kontaktach z płcią przeciwną w okresie dorastania) a brakiem partnera życiowego. Spośród 187 osób nieposiadających partnera, które wypełniły kwestionariusze, chęć wzięcia udziału w wywiadzie zgłosiły 62 osoby (33,16%), z których 12 mieszkało poza Poznaniem. W związku z tym 40 wywiadów przeprowadziłam z osobami mieszkającymi w Poznaniu oraz z tymi, które miały możliwość przyjazdu do Poznania.

⁴ Przedmiotem badań Bartosz (2002) było zagadnienie związku przeżywania macierzyństwa w poszczególnych jego fazach ze zmianą systemu znaczeń i sposobu życia jednostki; ich celem było stworzenie koncepcji ukazującej dynamikę wewnętrznych przeżyć kobiet, które stają się matkami.

⁵ Nazwy typów (kategorii), jakie stosuję w pracy, są wyrażeniami zaczerpniętymi z wypowiedzi osób badanych, zgodnie z założeniem badań biograficznych, które za punkt wyjścia zawsze przyjmowały subiektywną perspektywę badanych osób, czyniąc z niej podstawę konieczną dla dokonywania teoretycznych uogólnień (Włodarek, Ziółkowski, 1990).

⁶ Nie obliczano istotności różnic między grupą mężczyzn i kobiet ze względu na nierównomierny rozkład płci w badanej grupie (22 kobiety, 14 mężczyzn).

BIBLIOGRAFIA

- Aronson E., Wilson T., Akert R.M. (1997), *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Arygle M., Domachowski W. (1994), *Reguły życia społecznego. Oksfordzka psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bakiera L. (2008), Postawy młodych dorosłych wobec małżeństwa. *Psychologia Rozwojowa*, 3, 67–78.
- Bartosz B. (2000), Metody jakościowe – rodzaje, dylematy i perspektywy [w:] M. Straś-Romanowska (red.). *Metody jakościowe w psychologii współczesnej*, 39–52. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Bartosz B. (2002), *Doświadczenie macierzyństwa. Analiza narracji autobiograficznych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Beisert M. (1991), *Seks twojego dziecka*. Poznań: Zakład Wydawniczy K. Domke.
- Bohnsack R. (2004), Metoda dokumentarna – od koniunktywnego zrozumienia do socjogenetycznej interpretacji [w:] S. Krzychała (red.). *Spoleczne przestrzenie doświadczenia*, 15–35. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Edukacji TWP.
- Boyd D., Bee H. (2008), *Psychologia rozwoju człowieka*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Brannon L. (2002), *Psychologia rodzaju*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

- Braun-Gałkowska M. (1989), *Rozmowy o życiu i miłości*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Braun-Gałkowska, M. (2008). *Psychologia domowa*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Brzezińska A. (2002), Dorosłość – szanse i zagrożenia dla rozwoju [w:] A. Brzezińska, K. Appelt, J. Wojciechowska (red.). *Szanse i zagrożenia rozwoju w okresie dorosłości*, 11–22. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Brzezińska A. (2005), Jak przebiega rozwój człowieka? [w:] A. Brzezińska (red.). *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, 21–39. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Clark C.L., Shaver P. R., Abrahams M.F. (1999), Strategic Behaviors in Romantic Relationship Initiation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6, 709–722.
- Darrington J., Piercy K.W., Niehuis S. (2005), The Social and Cultural Construction of Singlehood Among Young, Single Mormons. *The Qualitative Report*, 10, (4), 639–661.
- DePaulo B., Morris W. (2005), Singles in Society and Science. *Psychological Inquiry*, 2–3, 57–83.
- Donnelly D., Burgess E., Anderson S., Davis R., Dillard J. (2001), Involuntary Celibacy: a Life Course Analysis. *The Journal of Sex Research*, 2, 159–169.
- Donnelly D., Burgess E. (2008), The Decision to Remain in an Involuntarily Celibate Relationship. *Journal of Marriage and Family*, 70, 519–535.
- Duch-Krzyszczak D. (1998), *Małżeństwo, seks, prokreacja: analiza socjologiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.
- Duch-Krzyszczak D., Titkow A. (2006), Polska i jej rodzina na tle Europy. Redystrybucja prac domowych: jej uczestnicy i konteksty [w:] H. Domański, A. Ostrowska, P.B. Sztabiński, (red.). *W środku Europy? Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego*, 127–185. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Erikson E.H. (1997), *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Erikson E.H. (2002), *Dopełniony cykl życia*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Erikson E.H. (2004), *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Fitzpatrick J., Sollie D. (1999), Unrealistic Gender and Relationships to Investments and Commitment in Dating Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 852–867.
- Gajda J. (1987), *Samotność i kultura*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Grzeszczyk E. (2005), Pojedyncze, profesjonalistki... „Single professional women” w Polsce i na świecie. *Kultura i Społeczeństwo*, 2, 199–225.
- Harwas-Napierała B. (1995), *Nieśmiałość dorosłych. Geneza – diagnostyka – terapia*. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Havighurst R. (1981), *Developmental tasks and education*. New York: Longman.
- Helling I. (1990), Metoda badań biograficznych [w:] J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.). *Metoda biograficzna w socjologii*, 13–37. Warszawa-Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jakob G. (2001), Wywiad narracyjny w badaniach biograficznych [w:] D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski (red.). *Jakościowe orientacje w badaniach pedagogicznych*, 111–126. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kaiser Ch.R., Kashy D.A. (2005), The Contextual Nature and Function of Singlism. *Psychological Inquiry*, 2–3, 122–126.
- Kaźmierska K. (2004), Wywiad narracyjny jako jedna z metod w badaniach biograficznych. *Przegląd Socjologiczny*, 1, 71–95.
- Koropeczyj-Cox T. (2005), Singles, Society, and Science: Sociological Perspectives. *Psychological Inquiry*, 2–3, 91–97.
- Krejtz K., Krejtz I. (2005), Rzetelność w analizie treści – teoria i praktyka badawcza [w:] K. Stemplewska-Żakowicz, K. Krejtz (red.). *Wywiad psychologiczny. Wywiad jako postępowanie badawcze*, 217–230. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Leskelä-Kärki M. (2008), Narrating Life Stories in between the Fictional and the Autobiographical. *Qualitative Research*, 3, 325–332.

- Lewis K.G. (1998), Always Single and Single Again Women: A Qualitative Study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23, 115–134.
- Mandal E. (2004), *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Mroziak B. (1995), Percepcja interpersonalna w rodzinach. *Psychologia Wychowawcza*, 2, 143–153.
- Paprzycka E. (2008), *Kobiety żyjące w pojedynkę. Między wyborem a przymusem*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Plopa M. (2002), Doświadczanie intymności a satysfakcja z małżeństwa. *Małżeństwo i Rodzina*, 3, 22–26.
- Powell D.H. (1983), *Human Adjustment. Normal Adaptation through the Life Cycle*. Boston: Little, Brown and Company.
- Reynolds J., Wetherell M., Taylor S. (2007), Choice and Chance: Negotiating Agency in Narratives of Singleness. *The Sociological Review*, 2, 331–351.
- Rosner K. (2004), Narracja jako pojęcie filozofii współczesnej [w:] W. Bolecki, R. Bycza (red.). *Narracja i tożsamość: narracja w kulturze*, 7–13. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN.
- Rostowski J. (2009), Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego [w:] T. Rostowska (red.). *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, 15–46. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Ruszkiewicz D. (2008), *Życie w pojedynkę – ucieczka od rodziny czy znak naszych czasów?* Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej.
- Slany K. (2001), Orientacje małżeńskie i rodzinne młodzieży akademickiej w Polsce (próba weryfikacji teorii drugiego przejścia demograficznego). *Problemy Rodziny*, 3, 25–31.
- Slany K. (2006a), *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego*. Kraków: Zakład Wydawniczy „NOMOS”.
- Slany K. (2006b), Socjodemograficzne aspekty „syndromu opóźniania” i jego konsekwencje dla polityki społecznej. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. XVII, 13–25.
- Soroko E. (2007), *Użyteczność w diagnozie psychologicznej metod (instrukcji) generowania i analizy auto-narracji*. Niepublikowana rozprawa doktorska. Instytut Psychologii UAM.
- Spreitzer E., Riley L. (1974), Factors Associated with Singlehood. *Journal of Marriage and the Family*, 8, 533–542.
- Straś-Romanowska M., (2000), O metodzie jakościowej w kontekście rozważań nad tożsamością psychologii [w:] M. Straś-Romanowska (red.). *Metody jakościowe w psychologii współczesnej*, 15–31. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stein P. (2008), Być singlem – próba zrozumienia singli [w:] P. Sztompka, M. Boguni-Borowska (red.). *Socjologia codzienności*, 142–157. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Turner J., Helms O. (1999), *Rozwój człowieka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Tymicki K. (2001), Starokawalerstwo i staropanieństwo. Analiza zjawiska. *Studia Socjologiczne*, 4, 77–106.
- Tyszkowa M. (1990), Rodzina, doświadczenie i rozwój jednostki. Paradygmat teoretyczny badań [w:] M. Tyszkowa (red.). *Rodzina a rozwój jednostki*, 13–37. Poznań: Zakłady Graficzne.
- Whitty M.T. (2003), Cyber-flirting. Playing at Love on the Internet. *Theory and Psychology*, 3, 339–357.
- Włodarek J., Ziółkowski M. (1990), Teoretyczny i empiryczny status metody biograficznej we współczesnej socjologii [w:] J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.). *Metoda biograficzna w socjologii*, 3-9. Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Żurek A. (2008), *Single. Żyjąc w pojedynkę*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.